

Иако неформално постоји од 2002. године, када је први пут одржан састанак министара спољних послова четири земље – Бразила, Русије, Индије и Кине – на маргинама заседања Генералне скупштине УН, рођењем БРИК-а може се сматрати јавно саопштење са састанка њихових шефова дипломатија 15. маја 2008. у Јекатеринбургу. Колико је чврста веза ових земаља и колики су домети њихових заједничких захтева, изнетих на првом састанку? После годину дана, можемо са сигурношћу рећи да се већина од њихових циљева испунила, или је на путу испуњења. Пођимо редом.

У Јекатеринбургу је промовисано неколико принципа, за које су четири државе сматрале да би довеле свет у бољи положај и дали свим народима изгледније перспективе. Њихови основни ставови су:

1. организовано заједничко деловање на стварању мултиполарног света, јер САД и ЕУ нису више у стању да планету воде путем развоја;
2. промена начина рада Међународног монетарног фонда, Светске банке и Светске трговинске организације, уважавање постојања економских интереса ван Г-7 групе, као и непрестајање на долар као једину светску резервну валуту;
3. поштовање међународног права и деловање у оквиру реорганизованих Уједињених нација.

Криза америчке привреде и рецесија у ЕУ, које је БРИК најавио и које за последицу имају глобалну економску нестабилност, потврдиле су све њихове прогнозе. Дошло је до заостравања међународних односа широм планете: Грузија, Северна Кореја, Палестина, Иран, Пакистан, уз Авганистан и Ирак, добрим делом су последица геополитичких промена и стварања нових економских правила у свету. Већ само окупљање четири земље било је јасан сигнал да су униполарна времена прошла. Ови војни, економски и демографски џинови својим свеукупним капацитетима ставили су пред свршен чин Америку и њене савезнике.

После безуспешног покушаја Америке да заштити свог миљеника Михаила Сакашвилија у сулудом рату у Грузији (који сигурно није почео без знања и подршке САД), али и оцене америчких генерала да се рат у Ираку не може добити (сем виртуалном пропагандом) и сазнања да се рат из Авганистана преноси у Пакистан, нуклеарну силу чија нестабилност носи ризике од којих се диже коса наглави, Америка са све НАТО-ом је признала да не поседује војне капацитете којима је у стању да контролише и каналише кризе које је углавном сама изазивала.

Слом финансијског тржишта и економска криза која је убрзо уследила само су потврдили чињеницу да концепт изазивања и управљања кризама, који су Американци деценијама користили, једноставно више није могућ. Новоизабрани председник Америке Барак Обама (заједно са америчком елитом) морао је да се брзо прилагоди новим околностима и покуша да стабилизује америчку позицију на нижем нивоу, овога пута као најјачег али никако доминантног партнера у светским односима.

На самиту у Лондону сазваном ради заједничког решавања проблема изазваних светском економском кризом, а у билатералним сусретима са челницима земаља БРИК-а, Обама је затражио њихову помоћ у решавању проблема са нуклеарним изазовима из Северне Кореје и Ирана, као и помоћ у борби против светског тероризма (читај: Ал Каиде). Његове изјаве да само удружени могу решавати највеће светске изазове јасно потврђују да је БРИК остварио први од својих захтева: свет је мултиполаран.

Други од захтева БРИК-а односио се на промену економско-финансијског функционисања светске привреде. Актуелна криза даје за право оценама да је сазрело време за детаљно преиспитивање и ревизију међународних економских односа. Хитно сазивање разних самита, пре свега оног великог у Лондону, било је само повод да се у главним светским финансијским институцијама поведе дијалог о новом светском економском устројству, при чему ће се водити рачуна о свим чланицама светске заједнице, а не само о најразвијенијим земљама. У току су преговори "иза завесе" о променама у свим релевантним светским економским институцијама: ММФ-у, Светској Банци и СТО. Овога пута, сигурно ће бити уважени захтеви не само великих играча, већ ће и земаља из Г-20. Скидање долара са трона једине светске валуте већ увелико траје: уговори између земаља БРИК-а сада су углавном у националним валутама. Како су договорили председници ових држава, више десетина милијарди долара вредни уговори биће исплаћивани у њиховим валутама, потврђујући решеност да се истраје у намери да се неке од валута ових земаља нађу у корпи резервних светских валута, уз долар и евро. У ММФ-у у току су разговори да се евентуално за нову светску резервну валуту промовишу специјална права вучења, као нека врста светске наднационалне монете.

Тиме је свакако стављена тачка на америчку тоталну доминацију у свету финансија коју су САД користиле, а како се испоставило и злоупотребили, у своју корист, односно на штету остатка света.

За сада се најмање постигло у поновном промовисању УН као главне међународне институције, одговорне за мир у свету и поштовање међународног права. Преговори о прекомпоновању пре свега Савета безбедности УН, који трају и десетак година, још нису значајно одмакли од почетка. Разлог је свакако интерес појединих сталних чланица Савета безбедности да се у тај орган кооптирају њихови фаворити Јапан и Немачка, или Бразил и Индија, уз још неке земље. Но, како се ради о заиста суштинској одлуци, која би могла да битно утиче на мир у свету, мора се уважити време потребно за такву промену. За Србију је веома значајно да су све земље БРИК-а подржале њен суверенитет на целокупној, међународно (УН) признатој територији. Русија, Бразил и Кина такође су доставиле своје аргументе Међународном суду правде у Хагу у прилог тумачења међународног права које заступа и Србија.

Веома је интересантно и избегавање челника земаља БРИК-а да своје повезивање за сада чвршће институционализују, јер има се утисак да зазиру од помисли да би неко могао то да схвати као стварање новог блока који брине пре свега о сопственим интересима, како је то било са свим ранијим блоковима. То је јасан сигнал да ове земље желе да искористе своје потенцијале тако да се развијају, а да при томе што мање угрожавају интересе мање развијеног света и да што мање иритирају садашње велике играче. Сам наговештај могућег чвршћег повезивања ових земаља/цивилизација био је довољан да досадашње водеће евроатлантске државе њима признају равноправност у свим светским пословима. Зато је и најављени самит ових земаља врло интересантан, јер ће показати степен обједињености њихових учесника.

Шта за то време ради Америка? Гласајући на председничким изборима за нетрадиционалну личност, Барака Обаму, амерички народ и његова елита показали су спремност (упркос великим отпорима унутар самих САД) да се прилагоде новонасталим околностима. Суочен са великим проблемима у домаћој економији као приоритетним проблемима, Обама је ипак почео да гради и нове односе са свим релевантним факторима у свету. Занемаривши у овом тренутку редефинисање односа са савезницима (ЕУ, Јапан, Канада), у којима свакако има мањих или већих трзавица, као и са земљама ненаклоњеним Америци (већина муслиманског света, део Јужне Америке), погледаћемо његову стратегију са земљама БРИК-а.

Стављајући у први план "ресетовање" односа са Русијом, јединим правим конкурентом и супарником у војном погледу, Обама и његов тим то виде као највећи залог сопствене безбедности, а у исто време показују да у неким другим сферама (економија) имају важније партнере и тиме умањују свеобухватну важност Русије и њен положај према остатку планете. Поновно покретање питања размештаја антиракетног штита у Чешкој и Пољској и приче о ширењу НАТО-а на исток више делују као Обамин уступак јастребовима у америчкој војсци и политици, него као озбиљно размишљање о новом већем заштравању односа. Преговори о смањењу атомског наоружања и помоћ Русије у антитерористичком рату и решавању нуклеарних претњи из Северне Кореје и Ирана, у овом тренутку је далеко важније од било какве стварне конфронтације са ојачаном Москвом.

Кину нова америчка администрација доживљава као свог најважнијег економског партнера, али и главног такмаца за свеукупну позицију број 1. Зато није чудо што се Обама после састанка у Лондону често телефоном чује са председником Кине Хуом Ђинтаом, а државни секретар Хилари Клинтон приликом боравка у Кини ни не помиње људска права (за чије је кршење администрација Била Клинтона често оптуживала Пекинг), зарад поправљања односа са највећим купцем америчких државних обвезница (768 милијарди долара). Посета америчког министра финансија Тимотија Гајднера кинеској престоници и његови разговори са председником Хуом Ђинтаом само су увод у прву стратешку конференцију о америчко–кинеској економској сарадњи, која ће бити одржана у јулу. Све ово су знаци који показују намеру Америке да се што више повеже са једном од ретких комунистичких земаља.

Обамин позив председнику Бразила да после истека садашњег мандата постане председник Светске банке, сведочи да Америка жели да опет успостави добре односе са Бразилом, џином из до скоро занемарене Јужне Америке (сматрало се да тамошње америчке интересе нико не може да угрози). Бразил је у међувремену постао и неприкосновени лидер континента, па су Америци добре међусобне релације са овом државом прилика да се опет представи као пријатељ целог региона и заштитник њиховог интереса.

Америка већ веома дуго гради добре односе са Индијом, што је кулминирало уговором о заједничком коришћењу нуклеарне енергије у мирнодопске сврхе. Велика америчка улагања у привреду Индије и њено перспективно тржиште значе уважавање чињенице да се земља са преко 1,2 милијарде веома младог становништва (просек старости 27 година) посматра као потенцијално користан и утицајан савезник.

Тактика да сваку земљу БРИК-а што више веже за себе и тиме успори јединствени наступ њиховог међудржавног савеза, легитиман је одговор Америке која је почела чак и да зазире од могућег развоја догађаја који би водили некој врсти њене изолације. Судбина долара најбоље доказује да се до скоро незамисливо може десити.

Пошто смо, сасвим сигурно, на почетку новог позиционирања ових, али и других светских полова (ЕУ, муслиманске земље), у наредним годинама избистриће се нова геополитичка ситуација као предуслов даљем привредном развоју, стабилном на средњи рок. Но, како нас у 21. веку очекују нове супертехнологије које ће отворити нове развојне перспективе, то су и геополитички односи подложни брзим ревизијама, у складу с овладавањем тим технологијама.

Како смо ми дочекали прву годишњицу БРИК-а? Чини се да је у Србији, након разочарања у брзину приступања ЕУ, сазрела свест да поред Русије, која нам је најважнији партнер у очувању територијалне целовитости, потенцијално важне сараднике представљају и друге земље БРИК-а које, осим политичких интереса да се на примеру Космета одбрани светски правни поредак, имају и економске интересе да преко сарадње са нашом скромном привредом заједнички наступе у ЕУ, а поготово на руском тржишту, због већ познатих погодности које Србија има. Власт у Србији коначно је после десетогодишње паузе почела озбиљно да о тим могућностима размишља, упознаје домаћу јавност и прави прве практичне кораке.